

Preek n.a.v. HC zondag 42 'Steel niet'

Ds. Maarten van Loon (Dalfsen-Oost), februari 2013

Liturgie

Votum en zegengroet

Het gaat vandaag over het 8^e gebod: 'steel niet!'

Niet iets van een ander afpakken. Maar van wie is alles eigenlijk?

De psalmen wijzen ons alvast de weg. We zingen achter elkaar ...

Zingen: Psalm 24: 1 en Psalm 8: 1, 3, 4 (achter elkaar aan)

Gebed

Korte introductie op het onderwerp: 'Steel niet!'

[met hierbij/in een filmpje met bisschop Muskens – evt. bij mij op te vragen]

Lezen: HC zondag 42

Zingen: gezang 176b: 1, 8

Lezen: Lucas 12: 13-21

Preek deel 1

Zingen: LvK gezang 350

Lezen: Lucas 16: 19-31

Preek deel 2

Zingen: Psalm 62: 5, 6

Geloofsbelijdenis

Zingen: LvK gezang 460: 1, 2, 4

Gebed

Collecte

Zingen: LvK gezang 465: 1, 4, 5

Zegen

korte introductie

Het gaat vanmiddag/avond over het achtste gebod: 'Steel niet!'

Een heel duidelijk gebod, nietwaar?

Je blijft van de spullen van een ander af. Geen dingen van de baas jatten.

Je belastingaangifte [binnenkort is het weer zo ver] eerlijk invullen.

Niet stiekem iets uit de winkel meenemen.

Misschien doen we die dingen af en toe toch.

Maar we zijn het vast met elkaar eens: dat is niet goed. Het mag niet.

En als christen weet je het ook heel goed. Elke zondag worden de tien geboden voorgelezen.

En dan hoor je het weer: 'Steel niet' of 'Gij zult niet stelen'.

Een goddelijk gebod, dus: afblijven van wat niet van jou is.

En 'ze' moeten natuurlijk ook van mijn spullen afblijven.

Tot zover geen probleem. Helder.

Maar hebben we, als we dit zo zeggen tegen elkaar, nou de kern van dit gebod te pakken?

Zo ja, dan kunnen we nu allemaal naar huis. Dus u begrijpt: het antwoord is nee.

Er zijn wel diepere dingen over dit gebod te zeggen – dingen die ons met onszelf confronteren, ook al doen wij al die dingen niet die de HC in antwoord 110 noemt [kort noemen welke – in de categorie paardenvlees ipv rundvlees]. Om daar alvast een beetje een gevoel bij te krijgen, gaan we even kijken en luisteren naar een opmerkelijke uitspraak van bisschop Muskens van Breda. Als u het kerkblad al gelezen hebt, dan weet u al wat er nu komt.

Maar we gaan het Muskens zelf even horen zeggen.

[filmpje met Muskens] na het filmpje de eerste ppt starten [naam eindigend op deel_intro]

[gelijk dia 1] Muskens zegt dus:

“Als je zo arm bent dat je niet meer kunt leven, mag je bij de bakker een brood uit de winkel stelen”.

Je begrijpt: dat leverde flink wat discussie op nadien. Wellicht herinneren sommigen van ons zich dat nog.

Laten we deze uitspraak als een soort inleiding op het onderwerp maar even bij de kop pakken.

Laat deze uitspraak even op je inwerken. Wat vind je ervan?

Ik heb even 3 mogelijkheden op een rijtje gezet. [2]

Wat vindt u/jij hiervan?

- A. Nee, de Bijbel verbiedt stelen, dus dit ook.
- B. Nee, dit mag inderdaad niet, maar er moet vanuit de Bijbel veel meer gezegd worden
- C. Ja, in zeer uitzonderlijke gevallen kun je dit op grond van de Bijbel verdedigen

[even over laten nadenken] [vragen wat men kiest – handen opsteken!]

OK. Dat onthouden we even. [vraag het niet terug, ga voor jezelf na de preek/dienst na of je er nog hetzelfde over denkt. Laten we nu eerst samen lezen hoe onze HC het achtste gebod uitwerkt.

We lezen samen HC zondag 42.

Daarna zingen we: gezang 176b: 1, 8 En let even goed op wat u bij ver 8 zingt.

Preek deel 1 [bij dit deel hoort de ppt, met naam eindigend op deel_1] [meteen dia 1]

Hebt u/jij ook zo'n ongemakkelijk gevoel bij dit verhaal van Jezus over die rijke man die grotere schuren ging bouwen? Vind je het ook niet een beetje ongrijpbaar? Ik bedoel: was doet die man nou eigenlijk fout?

"Hm, de oogst is wel erg groot dit jaar", denkt hij. "Nou, dan sla ik het op. Er komt vast een moment dat het minder gaat en dan kan ik het misschien wel tegen een betere prijs dan nu verkopen. Maar dan moet ik nu wel grotere schuren gaan bouwen – anders past het niet."

Ik bedoel: dat kan toch niet verkeerd zijn? In goede tijden reserve kweken voor slechtere tijden. Zo doe je dat als ondernemer. En dat komt nu goed uit, in de crisis: een beetje vet op de botten. Dat maakt dat je het overleeft. Of kans hebt in ieder geval.

Bij dit verhaal van de rijke man die schuren bouwt, moet je haast vanzelf denken aan die andere man in de Bijbel die schuren liet bouwen: Jozef. Het graan werd in de zeven jaren van overvloed opgeslagen voor de magere jaren die komen zouden. Niks mis mee.

Dus waarom wordt deze man als dwaas afgeserveerd? [1.1]Vindt u jij dat ook niet een beetje raadselachtig? Ik worstel zelf al wat langer met dit verhaal. En misschien is dat veelzeggend. Misschien lijkt ik wel zoveel op deze man dat het ook niet kan snappen. Misschien zit er iets in mijn systeem waar Jezus de vinger bij legt. Maar voel ik het niet aan. Ik vind het eigenlijk heel normaal zoals deze man doet. Ik heb niet zoveel kritiek op hem. U wel?

Nou, wij dan misschien niet. Maar Jezus wel. [2]Heel forse kritiek zelf: het zit niet goed tussen deze man en God! Het duidelijkst blijkt dat aan het eind van de gelijkenis: die man is, zegt Jezus, niet rijk in God[2.1]. Ik kom nog terug op die uitdrukking, maar wat het ook precies betekent: dit is helemaal niet goed! Zoveel is wel duidelijk.

Laten we ons even verplaatsen in wat er gebeurt. Zo ging het mij stukje bij beetje dagen. Het begint met die man uit de menigte die Jezus vraagt, nou ja vraagt, *beveelt*: 'Meester, zeg tegen mijn broer dat hij de erfenis met mij moet delen!' Jezus gaat er niet op in. Eigenlijk zegt Hij: 'joh, alles goed en wel, maar daar ben ik niet voor. Voor zoiets moet je ergens anders zijn'.

Jezus gaat er dus niet op ... alhoewel ... Hij gebruikt de vraag als aanleiding om *hebzucht* aan de kaak te stellen: 'Pas op voor iedere vorm van hebzucht'. [hebzucht = méér, méér, méér, alleen gericht op hebben]. En dan komt het verhaal van die rijke man die grotere schuren liet bouwen.

Het verhaal is dus een illustratie van hebzucht[2.2]. Het punt is niet dat je geen grotere schuren of stallen mag bouwen. Het punt is dat deze man dat om verkeerde redenen deed. Hij was *hebzuchtig*. En als je goed oplet, dan kun je het in het verhaal terug herkennen. Hij verzamelt schatten *voor zichzelf*[2.3]. Zo tekent Jezus hem helemaal aan het eind van de gelijkenis. We horen het hem ook zelf zeggen: 'Neem rust, eet, drink en vermaak je'. Ja, want hij heeft immers genoeg voor vele jaren. Het kan makkelijk. Hij was al rijk, maar nu kan het zeker.

Mag je dan niet rijk zijn? Onder ons zijn ook wel rijken – mag dat dan niet? Dat is het punt niet. Het punt is: hoe ga je met je rijkdom om? Het verwijt dat hier doorklinkt is: hij houdt alles voor zichzelf. Het verwijt is: "joh, je verzamelt schatten alleen voor jezelf. Je bent puur op zichzelf gericht. Je had al een Zwitsal-leven en nu wil je het nog méér." Deze man gaat genieten en flink ook.

Wat mankeert er hier op een dieper niveau? Nu komen we terug bij wat Jezus zegt: deze man is niet rijk bij God[2.4]. In dit verband moet het wel betekenen: met zijn 'schatten' op aarde, heeft hij geen schatten in de hemel verzameld[2.5]. Even verderop in dit hoofdstuk gaat het precies daarover: verzamel je schatten in de hemel. Hoe doe je dat? Als ik afga op wat Jezus zegt in Mat. 25 dan is het dit: [2.6]barmhartigheid bewijzen, op allerlei manier. Iemand die honger heeft eten geven, iemand

die geen kleren heeft, van kleding voorzien. Enzovoort. Zo vaak je dat doet, zegt Jezus, dan doe je het voor Mij. Dát is nou schatten verzamelen in de hemel.

[3] Als je er zo naar kijkt: wat is het dan spannend wat er hier gebeurt. Want het verhaal suggereert toch: deze man kwam de hemel niet in [3.1]. Geloofde Hij dan niet in God? Daar staat niets over! Er staat alleen: Hij had daar – in de hemel - geen voorraadje schatten aangelegd. Hij was materieel rijk, maar geestelijk ontzettend arm. En de les is: *zo kan je niet voor een gelovige doorgaan* [3.2]. Dat is ook het scherpe in de brief van Jakobus. [3.3] Even kort samengevat: Jakobus zegt: het bestaat niet dat geloof nergens uit blijkt. Als geloof in God niet gepaard gaat met – ik zeg het nu maar even in HC taal – vruchten, [3.4] *dan is het geen geloof*. Dan is het dood. Morsdood.
Brs+zrs: *geloof blijft nooit zonder uitwerking!* [3.5]

Dat is het punt hier bij deze man. En dat is wat er dus ook mis is met mij/ons, die zich in deze man herkennen en niet in één keer snappen wat er hier aan de hand is. De fout zit in wat hij niet doet. [4] Ik vermoed overigens dat de Joden die daar rond Jezus verzameld stonden dat beter of sneller in de gaten hadden dan wij. Want juist rond het bezit en opbrengst van land bestonden tal van bepalingen in de wetten van Mozes. In Leviticus 25 [4.1] staat hierover iets heel opvallends. Het land dat de Israëlieten in bezit gaan nemen, blijft eigendom van de Here [4.2]. In vers 23 staat het zo: 'het land behoort Mij toe. Jullie zijn slechts vreemdelingen die bij mij te gast zijn'. Vandaar aan het begin van de dienst die combinatie van Psalm 24 en Psalm 8: alles is en blijft van God (Ps. 24) en als mens ben je – om dat woord maar te gebruiken – rentmeester [4.3]. Dit is zeg maar het overkoepelende principe.

Belangrijk genoeg – ook voor ons. Je hebt alles in bruikleen. Het is niet van jou. Je hebt er alleen het beheer over. En dan wel zo – daarvoor het je het gekregen - dat het ook anderen ten goede komt. Ook daarvoor kun je ruim terecht in de bepalingen bij Mozes. Je mocht bijvoorbeeld je land niet zo oogsten dat er niks overbleef. Wat onderweg viel, moest je laten liggen voor de armen. Ik noemde net al Leviticus 25. Daar gaat het over het sabbatsjaar en het jubeljaar. In het jubeljaar [elke 50 jaar] moet alle bezit weer terug naar de familie die het oorspronkelijk in bezit had. En wie zich door armoede gedwongen als slaaf had moeten verkopen is dan weer vrij. Zo wordt de negatieve spiraal tekens doorbroken [4.4]. Want iedereen moest het goed hebben. En daar moest iedereen zijn steentje aan bijdragen.

Blijkt iets van dit alles bij deze man uit Lucas 12? Nee, daar blijkt niks van [4.5]. De hebzucht heeft hem in de greep. Het is een god op zichzelf. Mammon noemt de Bijbel die god. En je kunt maar één van de twee dienen: God of Mammon.

Dus dit verhaal werpt ons terug op onszelf. Hebben wij soms ook iets van deze man? [4.6] Hoe hebzuchtig ben ik eigenlijk als het erop aankomt? Ja, hebzucht[ig] - het is een lelijk woord. Maar als ik het nou eens zo zeg: hoe graag wil jij eigenlijk niet gewoon huisje, boompje, beestje hebben, en nog een paar dingen meer? En in hoeverre is alles in je leven erop gericht om dat voor elkaar te krijgen?

En hoeveel pot jij op – ondanks de crisis die velen hard treft?
De hoogte van je banksaldo *kan* een aanklacht tegen je zijn!
Ik hoop dat u me snapt als ik zeg: dat kan stelen zijn.

Zo meteen gaan we hierover verder adhv een andere gelijkenis, maar laten we eerst zingen: Lvk gezang 350.

Preek deel 2 [bij dit deel hoort de ppt, met naam eindigend op deel_1] [meteen dia 1]

Opnieuw komen we een rijke man tegen.

En opnieuw valt mij iets op. Er staat nergens dat hij niet gelooft. Maar hij komt wel in het dodenrijk terecht. Tijdens zijn aardse leven was hij rijk, maar daar heeft hij helemaal niets aan. Ook hij heeft zich kennelijk geen schatten verzameld in de hemel. Geloofde hij dan niet in God? Daar wordt niks over gezegd. Misschien geloofde hij wel. Maar dan niet op een manier die zaligmakend is.

Het enige waar we iets over te horen krijgen is hoe hij leefde: weelderig, uitbundig. Elke dag feest. Zijn leven was één groot feest.

Alleen ... er ligt een levensgrote aanklacht tegen hem. Letterlijk voor zijn deur.

De arme bedelaar Lazarus ligt voor de deur. Onmogelijk om hem niet te zien.

Maar hij ziet hem niet. Niet echt. Nog geen kruimeltje geeft hij hem.

Ja, nu zijn we verontwaardigd. Wat een gierigaard! Zo rijk en dan dit. En als klap op de vuurpijl waagt hij het zelfs nog vanuit het dodenrijk te vragen of Lazarus – nu kent hij hem wel! – naar hem toegestuurd kan worden om zijn pijn te verzachten. Hier hebben we niet veel sympathie voor. We ontmoeten hier een pure egoïst. Hebzucht en egoïsme ten top.

En nu wordt het tijd om weer even terug te denken aan die uitspraak van bisschop Muskens. [2]

Want hier ligt een arme, echt een straatarme man, voor de deur van een rijke, van een nogal onsympathieke rijke zelfs. Ik vind het zo gemeen van deze man dat ik er geen moeite mee zou hebben als de arme Lazarus gewoon af en toe wat had gepakt van de tafel van die rijke. Al waren het maar een paar kruimels. Mijn gevoel zegt: die komen hem gewoon toe!

Nu zijn we er. We snappen allemaal wel: iemand mag natuurlijk niet zomaar een brood stelen bij de bakker. Hoe arm je ook bent. En ook Lazarus mocht niet zomaar iets pikken van die rijke. [deed-ie ook niet trouwens] Maar ... Maar ... deze situatie had helemaal niet mogen bestaan!!!! [3]

Want wat lezen we bijvoorbeeld in Deuteronomium 15? Dit: onder u [volk Israël] mag geen armoede zijn. [3.1] En als iemand dan aan lager wal raakte? Ja, dan moest je vrijgevig zijn. In hetzelfde hoofdstuk wordt ook heel nuchter gezegd: 'armen zullen er altijd zijn' en in één adem: 'Ik [de Heer] druk u op het hart om vrijgevig te zijn [3.2] tegenover iedereen in uw land die in armoede leeft of er slecht aan toe is'. Bij Lazarus is het allebei: grote armoede had hij en hij was er slecht aan toe, want hij zat onder de zweren. En die man ligt nu aan de poort – als een levensgrote aanklacht.

Hebzucht en egoïsme – die zorgen ervoor dat Lazarus niet krijgt wat hem toekomt. Lazarus heeft hier recht op. Je kunt het zo zeggen: er wordt van hem gestolen! De rijke steelt van Lazarus! [4]

In oudere catechismusverklaringen, zo las ik ergens, wordt vaak benadrukt: [4.1] het achtste gebod is vooral een gebod (dus geen verbod, maar gebod!!!) voor rijken, welgestelden, machthebbers enzovoort. Kruimeldiefstal – nee dat mag ook niet. Maar in deze wereld vindt diefstal op grote schaal plaats. [4.2] En ... we staan erbij en kijken ernaar. [4.3] En ik ben bang: niet alleen kijken, maar we doen ook mee.

Ik besef: in onze samenleving zit complex in elkaar. Die rijke uit de gelijkenis, hij zou tot zijn verdediging kunnen zeggen: ik kan er toch niets aan doen dat hij zo arm is en ik zo rijk? Hij zou kunnen zeggen: zo zit de maatschappij in elkaar. Ik kan Lazarus wel te eten geven, maar daar los je het probleem niet mee op.

Herkent u dit soort redeneringen? Ik wel. Maar het is het goedpraten van diefstal.

Deze rijke man hoeft het vraagstuk ook niet op te lossen. In dit verhaal is het heel simpel: Lazarus ligt voor zijn deur. Een paar hoofdstukken eerder vroeg iemand Jezus: 'wie is mijn naaste?' Ook zo'n mooie vraag die je kunt stellen. 'ja, ik moet mijn naaste helpen – maar ja, niet iedereen is mijn naaste. Wie is eigenlijk mijn naaste?' Als antwoord op die vraag vertelt Jezus het bekende verhaal

van de barmhartige Samaritaan. En dan wordt het heel duidelijk: je naaste is degene die op je pad komt. Dat kan onverwacht zijn, zoals bij die barmhartige Samaritaan. Maar je kunt hem ook allang kennen. Misschien zie je hem wel elke dag. Zoals die rijke man Lazarus vermoedelijk elke dag wel zag.

Laat ik de vraag maar op tafel leggen: van wie stelen wij? [5 – zo lang mogelijk laten staan] Of kunnen u en ik, kunnen wij onze handen in onschuld wassen? Neem die vraag maar mee naar huis. Houd uw ogen maar open.

[6=zwart] Het woord 'stelen' en 'diefstal' enzovoort zijn maar nauwelijks voorgekomen in deze preek. Ik hoop echter dat u door heeft waar dit allemaal om ging. Dat die beide verhalen die we besproken hebben alles te maken hebben met het achtste gebod: 'Steel niet!'

Een paar weken geleden ging het over het zesde gebod [pleeg geen moord]. Ik zei toen: het gaat er bij dat gebod niet om dat we een ander niet doden, dat hij letterlijk of figuurlijk geen leven heeft. Nee, het gaat om: 'leven en laten leven' [7]. Dat is namelijk Gods bedoeling. Iedereen moet levensruimte hebben, letterlijk en figuurlijk.

'leven en laten leven' – dat past ook heel goed bij het gebod 'steel niet!' Je bent met dit gebod niet klaar als je nooit wat van iemand anders afpakt of iets meeneemt uit de winkel zonder te betalen. Nee, want je steelt ook als je een ander niet geeft waar hij of zij recht op heeft.

Kijk en dit zie je alleen en daar handel je alleen naar als je liefde in je hart hebt. [8] Liefde - daar gaat het ten diepste om in alle geboden. Liefde – dat is immers in één woord de samenvatting van de wet. De liefde – dat is het middel waarmee je schatten in de hemel verzamelt. Bid dat je altijd de liefde mag hebben. Dat je bewaard mag blijven voor blikvernauwing, dat je hebzuchtig en egoïstisch wordt.

[9=zwart]

Houd je blik gericht op Jezus. Hij werd arm, zodat wij rijk in God zouden worden – zegt de Bijbel. Dat is pas echte rijkdom. En al het andere – de aarde schatten? We hebben gezien waar ze je brengen als je niet rijk bent in God. Brs+zrs, verzamel u schatten in de hemel! Wie dat doet mag zich hier en nu gezegend weten en tot in eeuwigheid.